

Немања Н. Марјановић*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет, докторанд

Оригинални научни рад
Примљен: 15. 09. 2020.
Прихваћен: 10. 11. 2020.

СИМБОЛИКА ПТИЦА У ПОЕЗИЈИ И ПОЕТИЦИ БРАНКА МИЉКОВИЋА

У овом раду, полазећи од семиолошког становишта, размотрићемо како се мит о птици-феникс и мит о утви златокрилој прекодира у поезији Бранка Миљковића. Наш песник је ресемантизовао њихову уобичајену симболику и придодао им нова семантичка значења. Такође, Миљковић је ресемантизовао још један устаљени мотив, који се узима као топос епохе романтизма: мотив мртве драге; буђење мртве драге упоредио је са птицом заувек слетелом.

Кључне речи: птице, камене птице, птица-феникс, утва златокрила, стваралачки огањ, калцификација, вода, мртва драга.

Птице (*Aves*)¹ спадају у класу двоножних кичмењака (Перинс 2006: 260). Захваљујући крилима и лаком, мада чврсто извијеном скелету, међу свим животињама оне су најсавршенији летачи.² Могућност летења предредила је птице да постану и симболички посредник између неба и земље: у исламу оне се интерпретирају и као анђели, а њихов пој се често тумачи као језик богова (Шевалије 2004: 755). Мотив птица се увек изнова

* ahronmona@gmail.com

¹ Видети: *Орнитолошки речник: имена птица* (Милорадов, Павковић, Пузовић, Рашајски 2016: 193).

² Способност летења имају још и неки инсекти, али та способност их доводи у везу са птицама, што показује и следећи пример: наиме, у Русији, у Олењчком крају, за комарце и мушице употребљава се израз *шумске птице* (Гура 2011: 394).

појављује у многим књижевним и културним дискурсима и у овом раду бавићемо се њиховом симболиком у песмама Бранка Миљковића.

У поезици нашег песника птице су један од најфреквентнијих мотива, који је обликован на различите начине. Хераклитовско разумевање сложеног односа певања и мишљења Миљковић је покушао да реактуализује и кроз идеју потеклу из античког мита, која повезује ватру и птицу, кроз тзв. жар-птицу (уп. Ахметагић 2011: 264). Међутим, наш песник ће реинтерпретирати предложак античког мита и другачије га семантички обликовати; у поезији и поезици Бранка Миљковића птица-феникс представљаће рађање новог и снажнијег надахнућа код лирског субјекта (Ахметагић 2011: 264).

У поезији нашег песника рађање надахнућа код лирског „ја” биће представљено још једним реконтекстуализованим мотивом, и то мотивом из народне традиције: утвом златокрилом; утве ће симболизовати *чезњу за песмом*, али и сваку врсту спиритуалног упоришта које је потиснуто у савременим околностима (Ахметагић 2011: 272).

У поезији Бранка Миљковића једино *ватра* може изнова да *створи живот*, као и да омогући уређеност и напредак; сваки простор у којем нема светлосних (жарних) карактеристика, одликује померање из неког поретка и почетак хаоса (Јеремић 1965: 335). Ако су птице перманентно везане за контекст у којем нема светлости (ватре),³ оне ће ући у процес петрификације и постаће камене птице.

Камене птице

У песничком циклусу „Седам мртвих песника” Бранка Миљковића присутни су ноћни пејзажи. Лирски субјекат, попут Орфеја, силази у загробни свет који се: „Развенчао са сунцем жица” (Миљковић 2005: 34). На почетку песме „Дис” лирски субјекат евоцира своје соларно (жарно) порекло: „О моје сунчано порекло та потонула крв” (Миљковић 2005: 34) и из оностраног света силази у један мрачни простор.⁴

У амбијенту у којем је: „Вечна ноћ што се животу опире” (Миљковић 2005: 34), заробљене су и птице. Оне су изгубиле спону са светом трансценденције, односно сунцем, и добиле су обресе чудовишног: „У овом изобличеном простору чија смо / Поломљена ребра / Из чијег камена чу-

³ Уп. Јеремић 1965: 335.

⁴ У подтексту ове песме провејава Дисова пролошка песма *Тамница*, јер постоји исти, трауматични, доживљај код лирског субјекта у додиру са овостраним: „То је онај живот, где сам пао и ја / Са невиних даљина / Са очима звезда” (Dis 1998: 23).

довишне птице вире” (Миљковић 2005: 34). Птице, које су део оностраног пејзажа, аналогне су простору који испуњавају. Пошто су изгубиле своје жарне одлике,⁵ оне су ушле у процес петрификације и стога их лирско „ја” назива *чудовишним* (Миљковић 2005: 34).

У песми *Тин* Бранка Миљковића, ноћни простор је приказан у једном антропоморфном облику: „Овде камење пева и птица се скамени сива” (Миљковић 2005: 35; уп. Петров 2010: 32). У хришћанском контексту птице су представљене и као симболи божијих гласника: оне су предодређене да посредују молитву са земље у онострано, да би, када се молитвене речи пренесу, дошле до трона Свете Дјеве и цвркутом неуморно величале Мајку Божију (Гура 2004: 474). Пошто су ушле у процес петрификације и пошто су изгубиле једну од својих иманентних одлика (свој пој), ове *чудовишне*, камене птице (уп. Миљковић 2005: 34) симболизују губитак сваке наде за оне који се налазе у било ком мрачном простору. Заправо, у опозицији између *некад* и *сад* (између прошлости у којој је можда владао ред и садашњости у којој преовладава хаотичност)⁶ птице су постале хладни и калцификовани предмети који су слепи на ужасне призоре у којима се нашао и лирски субјекат: „Сакриј ме од слепог камена који у небо бдије” (Миљковић 2005: 84).

Мотив камене птице назире се и у сонету Стевана Раичковића *Камена успаванка*. У првом стиху сонета лирски субјекат позива на „опште скамењивање” (Петров 2010: 34) у *сновидом свету*: „Успавајте се где сте затечени / По свету добри, горки, занесени / Ви руке по трави, ви уста у сени / [...] / Зарастите у плав сан камени” (Раичковић 1997: 21). „Визија општег скамењивања” добија елемент пресудности, јер је обухватила све генерације, и садашње и будуће, као и цео природни пејзаж: „Ви живи, ви сутра убијени / Ви црне воде у беличастој пени / [...] / Заустави се биљко и не вени/ Успавајте се ко камен невини” (Раичковић 1997: 21; уп. Петров 2010: 34).

У првом стиху сваке строфе глагол је у императивном облику: овим начином обраћања лирско „ја” шаље јасну поруку да се цео контекст понаша по његовој вољи. Индикативна је и рима у овом сонету: у свим строфама она је нагомилана. Ова нагомилана рима симболизује „визију” „општег скамењивања”, које се у истом облику проширује на све људе и на цео природни амбијент (уп. Петров 2010: 24). Међутим, у последњем терцету уводи се мотив птице и рима се мења:

⁵ Уп. Јеремић 1965: 335.

⁶ Уп. Петров 2010: 24.

Последња птицо: мом лику се окрени
 Изговори ово име
 И онда се у ваздуху скамени (Раичковић 1997: 21).

Птице су, захваљујући способности летења, симболи слободе, али ту слободу жели да им одузме лирско „ја”. Да би спречио сваку могућност субверзије у каменом свету, песник је променио риму и у промени ритма успео да зароби птицу. На крају Раичковићеве песме и птица се калцификовала у ваздуху.

Петрификација у поетици Бранка Миљковића, као и у сонету *Камена успаванка* Стевана Раичковића, има негативну симболику. У том процесу калцификације птице су изгубиле своју слободу и своје животне (жарне) импулсе.⁷

Птица-феникс (жар-птица)

У Миљковићевој песми *Гроб на Ловћену*, која је, такође, из песничког циклуса „Седам мртвих песника”, лирски субјекат се, опет, креће светом у којем влада ноћ. Контекст у којем се налази лирско „ја” описан је као место где су *мрачне и примордијалне горе* и где се налазе: „Сфинге с птицом лажљивом уместо лица које / Савлада / Тајна иза лепе маске” (Миљковић 2005: 33). У митологији је сфинга дефинисана као чудовиште, неман која испод лица девојке скрива исконску природу зла (Срејовић 1992: 554). У овој песми *сфинге са лицем птице* имају улогу да заварају и преваре лирско „ја”.

Али када је лирски субјекат издигао свој поглед изнад *мрачних и примордијалних гора* и када је погледао у *дивље небо*, видео је: „На врху Ловћена с челом пуним сунца, тамо / где не постоји време, где је једна светлост жута” (Миљковић 2005: 33). Он је видео *прве сунчеве зраке* који ће га спасити у овом *мрачном свету примордијалних гора* (уп. Миљковић 2005: 33). У последњем стиху лирски субјекат је екскламативно рекао: „Човече, тајно, Феникс је једина истинска птица” (Миљковић 2005: 33).

Два митска створења, сфинга и птица-феникс, квалитативно и исконски су супротстављена: антиподи су као симболи материјалног и спиритуалног света, при чему је лирско „ја” експлицитно истакло у стиху да предност даје птици-фениксу, односно свету који може подстаћи светлосна упоришта у живим бићима (Миљковић 2005: 33; Ахметагић 2011: 263).

⁷ Уп. Јеремић 1965: 335.

У претходним истраживањима се приметило колико симболика птице-феникс доминира поезијом и поетиком Бранка Миљковића, те да би се ова жар-птица могла тумачити и као замена за ватру из које је креиран свет (Ахметагић 2011: 263). У песми *Феникс* I ова птица је приказана као: „Једина птица што сама себе ствара / [...] / Једина уме пепео да победи / И да из ватре изнесе свој глас” (Миљковић 2005: 132). Управо је у наведеној песми актуелизован и грчки мит о ускрснућу ове птице:⁸

Птица Феникс је митска птица чија је домовина Арабија, Асирија и Индија. Ова птица настаје од сунчевих зрака и не живи од плодова земље већ од миомириса у којима, после пет стотина година, окончава свој живот. Пред смрт, својим кљуном и канцама, птица Феникс гради гнездо на врху палме и у њега полаже мирту и цимет. У мирисном гнезду ова птица окончава свој живот и из њеног праха настаје млади Феникс, који очеве остатке облепљује измиром, односи до града Хелиопоља и сахрањује у Хелијовом храму (Срејовић 1992: 432).

Али Миљковић другачије реинтерпретира овај грчки мит: он огољује птицу-феникс од њене уобичајене симболизације и доводи је у ново окружење у којем птица завређује *митопоетско значење* и *симболизује моменат васкрсења (буђења) стваралачког огња* код лирског субјекта (Ахметагић 2011: 265). Овај моменат рађања надахнућа, који је метонимијски представљен у идеји птице-феникс, апострофиран је и у *Сонету о птици* (уп. Ахметагић 2011: 265). У првим стиховима сунчеви зраци су еманација светлосног својства у камену: „Испили се из баченог камена / И буде зеница неба ослепелог / [...] / О, бело / Удварање ветра тој птици од пламена” (Миљковић 2005: 135; уп. Јеремић 1965: 335). У овом сонету камен је симбол калцификоване инспирације код лирског „ја” која се, захваљујући ватри, преображава у жар-птицу (уп. Ахметагић 2011: 265). Пошто је постао стваралац, лирски субјекат треба да преуреди нови свет: „Да буде лет земље и песма опустелог / неба, која се чује ал не схвата” (Миљковић 2005: 135; уп. Ахметагић 2011: 265).

У песми *Феникс* лирско „ја”, захваљујући *пробуђеном пламеном огњу*, хоће да се измести из *зглобова реалности* и *вине у онострано* (уп. Ахметагић 2011: 265). Али у њему се рађа сумња: „Дал’ ће светлост икад сијати?” (Миљковић 2005: 131). У поетици Бранка Миљковића, у тој хераклитовској борби супротности (уп. Ахметагић 2011: 265), смрт је надвладала живот: она је симбол стварања и завршетка света, као и најизвесније стварности (Јеремић 1965: 335). Хераклитовско живототворни огањ, као и снага жар-птице (феникса), нису били стабилна упоришта да

⁸ Уп. Ахметагић 2011: 263.

би се у поезији и поетици Бранка Миљковића надвисио степен универзалне пролазности.⁹

Утва златокрила

Као замена за пламен надахнућа у лирском субјекту,¹⁰ поред птице-феникс, узима се још један реконтекстуализован мотив, и то мотив из народне традиције (Ахметагић 2011: 272):¹¹ утва златокрила (*Anas platyrhynchos*).¹² Према пољским народним веровањима, утве своје порекло дугују Христу, а припадају реду доброћудних птица: према предању које наводи Гура, када је Исус био мали, бацао је каменчиће у воду, а из сваког камена, који је бацио у воду, постала је по једна утва (Гура 2005: 501). У поетици Бранка Миљковића утве златокриле представљаће песмотворну чезњу, као и сваку карактеристику врлине која је изгоњена (Ахметагић 2011: 272).

У песми *Фрула* Бранка Миљковића, дувачки инструмент *фрула* симболизује све што дахом припада поетском свету: она треба да, опевајући овај свет, омогући стварање алтернативне јаве поезије.¹³ У овој песми лирски субјекат говори нам о: „Незахвалном телу / што сунцу узвраћа сенком и песму квари” (Миљковић 2005: 131). Песнички субјекат нам казује да не постоји више време у којем је поезија била само онострана, те да настаје свет у којем језичким средствима песма изграђује стварност која *неће сунцу узвраћати сенком* (Микић 1996: 35). У таквом свету поезија ће усамљеном човеку вратити птицу, и то у часу када: „Под празним небом буду плакали соколари” (Миљковић 2005: 131). Она ће пробудити у лирском субјекту његову *утву златокрилу* (његов *стваралачки огањ*), који ће га новом, до тада невиђеном снагом, винути у поетске видике и песничке сфере (уп. Ахметагић 2011: 272).

Али у песми *Утва*, лирско „ја” сања утву у скамењеној води: „Сањам те док певаш у скамењеној води” (Миљковић 2005: 120). Пошто није успео да створи песму која ће га пренети у богатије поетске просторе, лирски субјекат у овом стиху имплицитно поручује да ће доћи до поновне калцификације (гашења) инспирације у њему (уп. Ахметагић 2011: 272).

⁹ Уп. Ахметагић 2011: 263–273.

¹⁰ Уп. Ахметагић 2011: 265.

¹¹ Видети: „Тамо где почиње заборав (‘Утва златокрила’ Бранка Миљковића и усмена традиција) (Самарција 1996: 147–164).

¹² Видети: *Орнитолошки речник: имена птица* (Милорадов, Павковић, Пузовић, Рашајски 2016: 209).

¹³ Уп. Ахметагић 2011: 272.

Мотив воде (као и мотив ноћи) у поезици Бранка Миљковића опонира ватри, а пошто опонира, он има негативну симболику – у Миљковићевим песмама мотив воде је инкорпориран као несигуран и издајнички елемент (Јеремић 1965: 335).¹⁴ На овом месту могу се препознати и одједи античког предлошка о „води сећања” и „води заборава”: овај мит је, „захваљујући Платону”, а затим и „хеленистичкој усменој традицији”, путовао преко „средњег века”, све до сасвим нових периода (Детелић 2012: 296). Мотив „воде заборава” може се пронаћи и у нашим народним песмама.¹⁵ На пример, у песми *Ропство и женидба Јакшића Шћепана* стоји: „Е, чуо сам, казивали су ми / Да то јесте вода заборава / Ко с’ умије и ко се напије / Своја ће му вјера омрзнути / Заборавит’ своју породицу” (Вук 1958: 235; уп. Детелић 2012: 296). Пошто лирски субјекат Миљковићеве песме сања птицу скамењену у води, он и поручује да ће људи заборавити на своје птице које једино могу изнедрити поезију (уп. Миљковић 2005: 120). На крају, лирско „ја” моли своју утву да: „Не куне воду јер изгорети неће” (Миљковић 2005: 120); другим речима, воду не треба клети, јер њу, иначе, не може захватити пламени огањ инспирације (уп. Ахметагић 2011: 272).

У песми *Гојковица* река Бојана однела је *ноћ*, али је собом донела несигурну *зору*: „И тако будућност мрачној нади поста / [...] / Ноћ низ Бојану отиче у твоје / Срце продано несигурној зори” (Миљковић 2005: 106). У нестабилном и несигурном свету који је донела вода, људи су заборавили на своје утве и продаваће их за *истинито благо*: „Трговци часни што купују ватром / Из твојих руку истинито благо” (Миљковић 2005: 106; уп. Ахметагић 2011: 272). Као што се запажа из Миљковићевих стихова, лирски субјекат је иронично трговце назвао *часним*, као и ситне материјалне ствари *истинитим благом* (Миљковић 2005: 106). Са друге стране пак, очито је да су људи подизали и читаве градове у којима су жртвовали ждралове (утве златокриле): „На твоме телу град цртају јатом / Жртвених ждралова умиљатих снагом” (Миљковић 2005: 106; уп. Ахметагић 2011: 272). Према словенским народним веровањима ждрал (*Grus*)¹⁶ припада врсти која се именовала *божјим птицама*: у Хрватској су га звали *светом птицом*, а у Херцеговини је сматран, уз ластавицу, гласником добра, док је повређивање ждралова увек обележавано великим грехом и веровало се да због тога следи неописива несрећа (Гура 2005: 484).

¹⁴ На пример, у песми *Усних је од камена* лирски субјекат ће рећи: „Не веруј томе мору које нас вреба и мами” (Миљковић 2005: 50).

¹⁵ Детелић 2012: 296.

¹⁶ Видети: *Орнитолошки речник: имена птица* (Милорадов, Павковић, Пузовић, Ра-шајски 2016: 157).

У песми *Зова* Бранка Миљковића биће опевано издајство ждралова: „Издајство и брука ко песма се јавља / Успомена траје у намери злој” (Миљковић 2005: 130). У овој песми покренуће се цела природа, која ће стати уз ждралове и оставиће људе заувек самотне: „Цвеће нас оговара; шума се прикрада / Нашој наказној самоћи. Нема тајне” (Миљковић 2005: 130; уп. Ахметагић 2011: 272).

Реконтекстуализацијом мотива утве златокриле, Бранко Миљковић је поручио да су се у савременом свету изгубиле духовне вредности зарад материјалних ствари (уп. Ахметагић 2011: 272). Због губитка духовних висина људи ће остати у „наказној самоћи” (Миљковић 2005: 130) и окренуће тоталитет природног пејзажа против себе.

Птица као метафора за мртву драгу

У песми *Узалуд је будим* Бранка Миљковића апострофиран је мотив мртве драге. Као што је познато, овој мотив је један од честих топоса у књижевности романтизма. Код Бранка Миљковића наведен романтичарски топос имплементиран је као симбол за оно *неизрециво* у поезији: „Намера песника је да каже неизрециво” (Миљковић 1972: 193; Владушић 2009: 304). „Узалудно буђење мртве драге” посредно исказује „немоћ” лирског „субјекта” да *наративизује неизрециво*, да *наративизује* оно што је *есенцијално битно* у поезији; то *есенцијално битно* представљало би један стожер око кога би се „организовала слика” нашег *дестабилишућег* „света” (Владушић 2009: 310, 311).

На почетку песме лирски субјекат дозива своју драгу (*песму*) и наводи јој све разлоге за живот:

Будим је због сунца које објашњава себе биљкама
због неба разапетог између прстију
будим је због речи које пеку грло волим је ушима (Миљковић 2005: 23).

Лирско „ја” незауостављиво наводи разлоге због којих треба живети, они су изказани кроз велелепност природних и градских пејзажа, али највише: „Због зоре, због љубави / Због себе, због других” (Миљковић 2005: 23).

На крају, ипак, лирски субјекат схвата да је то све узалудно, чак узалудније: „Него дозвати птицу заувек слетелу” (Миљковић 2005: 23). У овом стиху лирски субјекат имплицитно поручује да је њему угашена снага оне жар-птице или оног стваралачког огња који је потребан да се пробуди мртва драга (уп. Ахметагић 2011: 265). Парадокс живототворног и смрт-

ног конфронтирају се кроз песничке слике бесмртности природе у којима: „Сунце себе објашњава биљкама” (Миљковић 2005: 2) и света људи, чија ће планета можда: „Бити мина у раскрвављеном небу” (Миљковић 2005: 23). У овој *дестабилишућој* слици лирски субјекат схвата да је „буђење мртве драге” (*песме*), заправо, „узалудно”, јер он не поседује „моћ” да изврши *редуковање стварности* и да тако *наративизује* оно што би измирило супротстављања у савременом свету (Владушић 2009: 306, 310).

У стиху „Ти знаш вода протиче а не каже ништа” Миљковићеве *песме* (Миљковић 2005: 23), мотив воде је опет негативно вреднован, али, парадоксално, лирско „ја” управо у води запажа својеврсни излаз: на овом месту се такође могу издвојити обриси античког предлошка о „води заборава” (Детелић 2012: 296). Лирски субјекат, у одсуству *конститутивних* „моћи”, поручује да се решење за *дестабилишућу* „слику” *савременог* „света” може наћи једино у „забраву” (Владушић 2009: 310, 311).¹⁷

Када се има у виду целокупни опус поетичких и поетских текстова Бранка Миљковића, и претходним и овим истраживањем се потврђује да су птице, осим камених, још представљене и као оне које су на страни светлости и симболизују живот: птица-феникс, као и утва златокрила, које су приказане као алтернатива за рађање песничког надахнућа, али и за све што је добро, а на различите начине угрожено у свету (уп. Ахметагић 2011: 265). У контексту у којем преовладавају материјалне вредности, лирски субјекат није могао дозвати (*наративизовати*) оно што је *есенцијално битно* у поезији, упоређујући га, притом, са буђењем мртве драге (Владушић 2009: 306). Пошто лирско „ја” није могло наћи ослонац око кога би одредило „стабилну слику” савременог „света”, једино решење је нашло у велу „заборава” (Владушић 2009: 310, 311).¹⁸

Закључак

У овом раду анализирали смо мотив птица у песмама Бранка Миљковића. Код Миљковића, у зависности од простора које испуњавају, птице могу имати различите облике. Ако су перманентно везане за простор у којем нема светлости, птице ће изгубити своја жарна својства¹⁹ у процесу петрификације и постаће камене птице. Међутим, када се појаве први зраци светлости, из камена пробудиће се птица-феникс, чијом је реконтекстуализацијом у односу на антички мит, ослобађањем од извесних

¹⁷ Уп. Самарџија 1996: 147–164.

¹⁸ Уп. Самарџија 1996: 147–164.

¹⁹ Уп. Јеремић 1965: 335.

убичајених и додавањем *митопоетских* конотација, како се показало и у претходним тумачењима симболике ове птице у Миљковићевој поезији, песник очигледно нагласио и аспект рађања надахнућа код лирског субјекта (Ахметагић 2011: 265). У поетици Бранка Миљковића, поред птице-феникс, замена за стваралачки пламен код лирског „ја” биће успостављена кроз још један реконтекстуализован мотив из народне традиције: утву златокрилу (уп. Ахметагић 2011: 265, 272). Утве ће представити вечиту тежњу ка песми, као и све оне врлине које су изостављене у савременом добу (Ахметагић 2011: 272). У новом свету, у свету који је донела негативно маркирана вода (уп. Детелић 1992: 88), људи ће продавати своје утве, тј. свој креативни потенцијал за неке ситне, материјалне ствари (уп. Ахметагић 2011: 272). То издајство утви (уп. Ахметагић 2011: 272), људи ће платити протеривањем у несигурност хтонског или урбанизованог света.

На крају ове анализе симболике птица у Миљковићевом опусу, у песми *Узалуд је будим* апострофиран је мотив мртве драге. „Узалудно буђење мртве драге” симболично представља „немоћ” лирског „субјекта” да *наративизује оно неизрециво* у поезији, да *наративизује оно што је есенцијално битно*, оно око чега би се „организовала слика” савременог *дестабилишућег „света”* (Владушић 2009: 310, 306). Узалудно дозивање заувек уснуле драге лирско „ја” упоређује са птицом заувек слетелом (Миљковић 2005: 23). Да би измирио противречности у садашњем свету, лирски субјекат једино решење налази у „забраву” (Владушић 2009: 310).²⁰

Бранко Миљковић је песник модерног сензибилитета: он је ресемантизацијом мотива камених птица, птице-феникс, утве златокриле, у контексту неосимболистичке поетике, хтео поручити да у савременом, дехуманизованом свету не постоје вечне вредности. У тако опеваном свету владају неосетљивост на туђе проблеме, материјализам, похотљивост и немогућност стварања извесног упоришта којим би се усредредила хомогена представа савремености.

Извори и цитирана литература

Ахметагић 2011: Ахметагић, Јасмина. *Птице од заборава, птице ускрснућа и друге артифицијалне птице у поезији Бранка Миљковића*. Никола Тасић (ур.). Зборник радова *Птице: књижевност и култура*. Крагујевац: Центар за научна истраживања САНУ, Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, стр. 263–273.

²⁰ Уп. Самарџија 1996: 147–164.

Блекбурн 1951: Блекбурн, Сајмон. *Оксфордски филозофски речник*. Нови Сад: Светови.

Владушић 2009: Владушић, Слободан. *Ко је убио мртву драгу?* Београд: Службени гласник.

Гура 2005: Гура, Александар Виторович. *Симболика животиња у словенској народној традицији*. Београд: Бримо, Логос, Александрија.

Детелић 1992: Детелић, Мирјана. *Митски простор и епика*. Београд: Српска академија наука и уметности.

Детелић 2012: Детелић, Мирјана. *Фолклорна вода: вода у поезици народне књижевности, са тежиштем на епизи*. Јован Делић (ур.). *Зборник Матице српске за књижевност и језик*. 60/2, Нови Сад: Матица српска, стр. 295–306.

Јеремић 1996: Јеремић, Драган. *Прсти неверног Томе*. Новица Петковић (ур.). *Зборник радова Поезија и поезика Бранка Миљковића*. Београд: Институт за књижевност и уметност; Гаџин Хан: Дом културе „Бранко Миљковић”, стр. 279–299.

Караџић 1958: Караџић, Вук. *Српске народне пјесме*. Београд: Прo-света.

Ковачевић 2017: Ковачевић Микић, Данијела. *Још се само у поезији може дисати*. Дејан Алексић (ур.). *Часопис Повеља: часопис за књижевност, уметности културу*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, стр. 23–41.

Микић 1996: Микић, Радивоје. *Миљковићева концепција нејасности у поезији*. Новица Петковић (ур.) *Зборник радова Поезија и поезика Бранка Миљковића*. Београд: Институт за књижевност и уметност; Гаџин Хан: Дом културе „Бранко Миљковић”, стр. 33–47.

Миловановић 1994: Миловановић, Крсто. *Речник симбола*. Београд: Народно дело.

Миљковић 1972: Миљковић, Бранко. *Сабрана дела Бранка Миљковића*, књига 4. Ниш: Градина.

Миљковић 2005: Миљковић, Бранко. *Узалуд је будим*. Београд: Политика / Народна књига.

Милорадов 2016: Милорадов, Дејан, Павковић, Васа, Пузовић, Слободан, Рашајски, Јавор. *Орнитолошки речник: имена птица*. Нови Сад: Матица српска.

Николић 2007: Николић, Мирослав. *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.

Перинс 2006: Перинс, Кристофер. *Енциклопедија птица I*. Београд: Књига-комерц.

Петковић-Дис 1998: Петковић-Dis, Владислав. *Утопљене душе и последње песме*. Београд: Завод за уџбенике.

Самарција 1996: Самарција, Снежана. *Тамо где почиње заборав ('Утва златокрила' Бранка Миљковића и усмена традиција)*. Новица Петковић (ур.). Зборник радова *Поезија и поетика Бранка Миљковића*. Београд: Институт за књижевност и уметност; Гацин Хан: Дом културе „Бранко Миљковић”, стр. 54–69.

Срејовић 1992: Срејовић, Драгослав. *Речник грчке и римске митологије*. Београд: Српска књижевна задруга.

Шевалије 2004: Шевалије, Жан. *Речник симбола: митови, снови, обичаји, поступци, облици, ликови, боје, бројеви*. Нови Сад: Stylos.

Nemanja N. Marjanović

SYMBOLISM OF BIRDS IN THE POETRY AND POETICS OF BRANKO MILJKOVIĆ

Summary

This paper deals with the motifs of the phoenix bird and the golden-winged warbler as well as the myth of the dead darling in the poetry of Branko Miljkovic from the viewpoint of semiology. Miljkovic transformed the symbol of the phoenix bird and the golden-winged warbler and added new layers of meaning, i.e., in the context of Neosymbolism the aforementioned birds symbolize the birth of fiery inspiration within the lyrical subject. In addition, the motif of the dead darling emerges in Miljkovic's poetry. The awakening of the dead darling indirectly points to the inability of the lyrical subject to put the unspeakable into words, i.e., that which is of crucial importance in poetry. Such transformed symbols imply that there are neither everlasting values in contemporary world devoid of basic humanity nor the possibility of an anchor to hold on to in our destabilizing world.

Key words: birds, stone birds, phoenix, golden-winged warbler, flame of creation, calcification, water, dead darling.